

نقش نمادین حیوانات در
عقیده و دمنه و مرزبان نامه

طاهره مهری مالفجانی

۱۳۹۹

سرشناسه	: مهری مالفجانی، طاهره، ۱۳۵۲-
عنوان قرارداد	: کلیله و دمنه، برگزیده، شرح Kallilah va Dimnah. Selections. Commentaries
عنوان و نام پدیدآور	: نقش نمادین حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه / طاهره مهری مالفجانی.
مشخصات نشر	: تهران: ره آورد مهر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۵۵۲۸-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فنی
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۱ - ۱۷۳.
موضوع	: سعدالدین وراوینی، قرن ۷ ق. مرزبان نامه -- نقد و تفسیر
موضوع	: Sa'd al - Din al Varavini, 13th century. Marzban nameh -- Criticism and Interpretation
موضوع	: کلیله و دمنه -- نقد و تفسیر
موضوع	: Kallilah va Dimnah -- Criticism and Interpretation
موضوع	: نثر فارسی -- قرن ۷ ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	: Persian prose literature -- 13th century -- History and criticism
موضوع	: حیوانات در ادبیات
موضوع	: Animals in literature
موضوع	: حیوان ها در ادبیات -- مطالعات تطبیقی
موضوع	: Animals in literature -- Comparative studies
شناسه داده	: نصرالله منشی، نصرالله بن محمد، قرن ۷ ق. کلیله و دمنه
سده اثر	: مرزبان بن رستم، ۳۰۲ ق. مرزبان نامه
رده بندی	: PIR۵۰۹۲
ده بنام دیوید	: ۸۸۷۸۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۷۳۵۰

کتاب: نقش نمادین حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

نویسنده: طاهره مهری مالفجانی

قطع کتاب: ۱۷×۲۵

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۵۵۲۸-۱

ناشر: ره‌آورد مهر

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول / سال چاپ: ۱۳۹۹

تهران: خیابان انقلاب، خیابان جمالزاده شمالی، پلاک ۱۹، طبقه دوم

کدپستی: ۱۴۱۹۹۹۴۳۱۱ | تلفن: ۰۲۱-۹۱۳۸۲

همراه: ۰۹۳۵۲۷۵۸۲۶۴

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

www.rahavardmehr.com

info@rahavardmehr.com

Rahavardmehrpublishing@gmail.com

اینستاگرام: @Rahavardmehrpublishing

کانال تلگرام: @Rahavardmehr

* تمام حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

فصل نخست: در آمادی بر تحلیل موضوعی

۱۳	 کلیله و دمنه و مرزبان نامه
۱۴	 داستان
۱۵	 قصه
۱۷	 ادبیات تعلیمی
۱۹	 نثر شفاهی (زیر مجموعه های آن
۲۰	 سمبل
۲۱	 تمثیل
۲۳	 قابل
۲۵	 شخصیت های تمثیلی

فصل دوم: در آمادی بر شرح تاریخچه کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۳۲	 کلیله و دمنه
۳۶	 مرزبان نامه

فصل سوم: شرح نقش نمادین حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه همراه با شاهد و مثال

حیوانات اهلی که در کلیله و دمنه و مرزبان نامه دارای نقش های
نمادین متفاوتی هستند:

۴۲	 اشتر (شتر)
۴۵	 گربه
۴۹	 خر

حیوانات اهلی که در کلیله و دمنه و مرزبان نامه دارای نقش های نمادین مشابه ای هستند:

۵۱.....	سگ
۵۳.....	بط
۵۶.....	مرغ
۵۸.....	گوسفند (گوسپند)
۶۰.....	کبوتر

نقش نمادین حیوانات وحشی در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۶۲.....	موش
۶۴.....	پلنگ
۶۶.....	شیر
۶۸.....	مار
۶۹.....	شغال
۷۲.....	روباه
۷۴.....	آهو
۷۵.....	پیل (فیل)
۷۸.....	گرگ

نقش نمادین پرندگان در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۷۹.....	کبک
۸۰.....	طوطی
۸۱.....	غلیواژ (زغن)
۸۲.....	باز
۸۳.....	زاغ
۸۴.....	عقاب
۸۵.....	دراج
۸۶.....	ماهixوار
۸۹.....	طاووس

نقش نمادین حشرات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۸۹.....	عنکبوت
۹۰.....	پشه
۹۱.....	مگس

۹۱	 ملخ
۹۲	 مور (مورچه)

نقش نمادین آبزبان در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۹۲	 غوک (قورباغه)
۹۳	 باخه (لاک پشت)
۹۵	 مارماهی
۹۵	 نهنگ

فصل چهارم:

بررسی نقش های نمادین حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه و بازجست این حیوانات در دو فرهنگ دیگر

۹۸	 حیوانات اهلی
۱۱۳	 حیوانات وحشی
۱۴۵	 پرندگان
۱۶۰	 آبزبان

فصل پنجم:

جدول ها و نمودارهای فداوانی حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان نامه

۱۷۰	 حیوانات اهلی
۱۷۲	 حیوانات وحشی
۱۷۴	 پرندگان
۱۷۶	 حشرات
۱۷۸	 آبزبان

۱۸۰	 پسگفتار
۱۸۳	 کتابشناسی

پیشگام

نقش آفریننده حیوانات در آثار ادبی با بستری طولانی و متنوع شیوه و شگردی است که از حضور تکرار و استنواخت، شخصیت‌های انسانی می‌کاهد و به اثر جذابیت و تنوع می‌بخشد.

در برخی از آثار تعلیمی نویسنده حضور خویش را از زبان حیوانات بیان کرده‌اند زیرا در برخی دوران امکان مستقیم‌گویی و هدف‌نویسی در نت‌ها پند و حکمت یا حتی اعتراض از زبان حیوانات بیان می‌شد.

در برخی از موارد نیز نویسندگان برای بیان موضوع مورد نظر خویش از قانون جنگل تبعیت می‌کردند. زیرا قانون جنگل به گونه‌ای است که حیوان فربه‌تر زورمند بر کم‌توان پیروز می‌شود و برای بقاء باید جنگید و در چنین فضایی بیان زورگری انسان به دور از هرگونه خرده‌گیری امکان‌پذیر است.

بسیاری از داستان‌هایی که حیوانات در آن نقش دارند، در قلمرو ادبیات شفاهی بوده و سینه به سینه و دهان به دهان گشته و به روزگار ما رسیده است. برخی از حیوانات یاری‌کننده‌ی قهرمانان انسانی و برخی از حیوانات دشمن و مزاحم و مانع قهرمانان محبوب اساطیری هستند. حیوانات در اساطیر و ادیان گاه مبارک و مقدس و گاه شوم و منفور دانسته شده‌اند.

دلیل دیگر بیان داستان‌ها از زبان حیوانات شاید این باشد که گاه برخی از ویژگی‌های

انسانی به حیوانات نزدیک است و سبب می شود تا نویسنده شخصیت های انسانی داستان خویش را به حیوانات بدل کند و آنها را در داستان هایش بیاورد مانند آدم های زبر و زرنگ به پلنگ، مرموز به روباه و مار، درنده خو به گرگ، پاک و آسمانی به کبوتر و... تشبیه می شوند. راز ماندگاری کلیله و دمنه و مرزبان نامه آن است که نکات سرشت مشترک همه ی انسان ها از زبان حیوانات بیان می شود و در آن همسویی عاطفی از نوع عاطفه انسانی است که سبب گردیده تا این دو اثر در ردیف شاهکارهای ادبی قرار گیرند.

از آنجایی که کلیله و دمنه و مرزبان نامه به دلیل کثرت و تنوع داستان ها دارای پتانسیل های فراوان برای بازنویسی و بازآفرینی هستند و با به کارگیری حیوانات در این داستان ها از حضور تکراری و کنواخت شخصیت های انسانی کاسته شده و حضور حیوانات به جذابیت داستان ها می افزاید در این کتاب نوع نگاه نویسندگان و استفاده آنها از حیوانات در به ثمر رساندن یک اثر تعلیمی مورد بررسی قرار گرفته است.

در خصوص کلیله و دمنه و مرزبان نامه پژوهش و تحقیق بسیار انجام گرفته که در فصل دوم به تفصیل به این موضوع پرداخته شده است.

این کتاب سعی دارد با بررسی تطبیقی نقش نمادین حیوانات در دو اثر کلیله و دمنه و مرزبان نامه از زاویه دیدی نو به نگاهی نو در این زمینه دست یابد. دستیابی به نوع بیان در این دو اثر از دیدگاه ادبیات تعلیمی و نوع به کارگیری حیوانات و مقایسه نوع نگاه هر نویسنده از جمله اهداف این پژوهش به حساب می آید.

- حیوانات پر کاربرد در دو اثر کلیله و دمنه و مرزبان نامه کدامند؟

- حیوانات در دو اثر به چه منظوری به کار گرفته شده اند؟

- آیا نقش تمام حیوانات نمادین و سمبلیک است؟

- راز ماندگاری این دو کتاب چیست؟

حیوانات فقط به عنوان حیوان در داستان‌ها نقش آفرینی می‌کنند یا برای رساندن پیامی تعلیمی به کار گرفته شده‌اند.

فصل نخست به تحلیل موضوعی کتاب کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه و فصل دوم به شرح تاریخی این دو کتاب پرداخته است.

در فصل سوم شرح کاملی از مقایسه تطبیقی نقش نمادین حیوانات در کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه آورده شده است. در این فصل همراه با شرح نقش نمادین هر حیوان، شاهد و مثالی از هر دو کتاب ذکر شده و در پایان‌های خواندنی از کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه آورده شده است. در ادامه بعد از بررسی نقش نمادین هر حیوان در کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه نوع نگاه مردم جهان به این نمادها نیز مورد بررسی قرار گرفته و شرح نمادهایی که در کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، در دو کتاب «فرهنگ مصور نمادهای سنتی نوشته‌ی جی.سی. کوپر، ترجمه سرکار خانم ملیحه سرباسیان» و همچنین کتاب «فرهنگ نگاره‌ای نمادها در هنر شرق و غرب نوشته‌ی جیمز هال و ترجمه‌ی سرکار خانم رقیه بهزادی» استخراج و برای آشنایی بیشتر خوانندگان آورده شده است.

همچنین تمام حیواناتی که به عنوان نماد در دو کتاب کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه به کار گرفته شده‌اند، در قالب جدول و نمودار به ترتیب فراوانی در هر کتاب ذکر شده است، امید که این تلاش ناقابل مورد توجه ادب‌دوستان قرار گیرد.

در پایان از همه‌ی یاری‌گران خود که دشواری‌های زندگی را با وجودشان آسان‌تر می‌بینم، سپاسگزارم. برای وجود پر محبت استادان ارجمندم دکتر آذرمیدخت رکنی، آقای محمد اسفراینی‌نژاد، دکتر کورش سالاری، دکتر محمود کمالی و دکتر مرجان اکبرزاده به پاس رهنمودهای بی‌دریغشان تا همیشه سرور و عافیت آرزو دارم.